

Kirjailija ja alkoholi

Waltari, Mika: Kirjailijan muistelmia. Toimittanut Ritva Haavikko. WSOY, Porvoo 1980, 487 sivua

"Alkoholin käytöstä kirjoittamisen yhteydessä olen aina ollut jyrkästi sitä mieltä, että on kirjoitettava selvin päin, etenkin jos kirjoittaa proosateosta." Näin akateemikko Mika Waltari, ja samaa mieltä lienevät lähes kaikki kynänkäyttäjät. Bacchuksen ja muusain karkelolle Waltari tekee yhden myönnytyksen: "Runoja voi mahdollisesti kirjoittaa tai ainakin luonnostella lievästi viinin inspiroimana, mutta proosa vaatii selvää päätä ja myös säännöllisiä elintapoja."

Muutama vuosi ennen kuolemaansa Waltari oli Ritva Haavikon haastateltavana kertomassa kirjailijan taipaleensa vaiheista. Haastattelija on nyt koonnut keskustelujen sadon kirjaksi, josta Waltarin oma ääni kuuluu selvästi. Akateemikko puhui kyllä melko painovalmista suomea, mutta siitä huolimatta nyt koostetut muistelmat ovat vaatineet toimittajaltaan uurastusta ja asiantuntemusta. Sitä paitsi hän hyvän haastattelijan tavoin on antanut haastateltavan puhua ja häivyttänyt itsensä hienotunteisesti taka-alalle. Ritva Haavikolle on syytä antaa täysi tunnustus onnistuneesta toimitustyöstä ja ennen muuta Waltarin muistikuvien pelastamisesta.

Waltarin muistelmateos on maallikolle sitäkin mielenkiintoisempi, kun suuri kirjailija ei aikaisemmin ole juuri avannut portteja omaan luomistyöhönsä ja persoonallisuuteensa. Yhtä ja toista tosin olemme tienneet lehtikirjoittelun perusteella, ja tavallaan hän paljasti itseään Neljässä päivänlaskussa, jonka hän kirjoitti Sinuhen tunnelmissa.

Waltari kertoi haastattelijalle avoimesti myös suhtautumises-

taan alkoholiin. Jos hänellä joskus ongelmia on esiintynyt, on niiden taustalla aavistettavissa ehkä hieman perinnöllistä rasitusta, kuten kirjailija itse tunnustaa.

Tähän Waltari viittaa puhuesaan Helsinki-trilogiansa ensimmäisestä osasta (Mies ja haave). Samassa yhteydessä hän tuo julki myös toteamuksensa, joka aikoinaan herätti kritiikkiä ja poistettiin myöhemmistä laitoksista. "Kumma totuus on se, että ne miehet, jotka nuoruudessaan näkivät vuosisadan vaihtuvan ja joista tuli jotakin, ne olivat uskovaisten kotien lapsia, mutta monet muut hävisivät maineettomuuteen."

Kuulemma Väinö Tanner ei hyväksynyt tuota näkemystä, ja tietysti tästä säännöstä oli poikkeuksiakin. Isäni, joka oli kutaquinkin vapaa kaikesta uskonnollisuudesta ja joka asui vuosisadan lopussa samassa korttelissa kuin Tannerkin, mainitsi minulle usein tehneensä tuon saman huomion, eli Waltarin sanoin: "Ainoastaan sellaiset kodit, joissa uskonto, ehkä kovakin, tietty sisäinen murros, pelasti alkoholista ja rappiosta, ainoastaan ne pystyivät niin suureen säästäväisyyteen ja ponnisteluun, että saattoivat kouluttaa poikansa ja muodostaa pohjan suomalaisen sivistyneistön ensi polvelle."

Nuori Waltari aloitti uransa kieltolaki-Suomessa ja opastui siten kieroutuneisiin juomatapoihin. Pariisin-matkallaan hän saattoi päästää tulenkantajatovereittensa tavoin ohjakset valloilleen: "Dömessä oli aina taitelijoita, siellä oli virolaisia, siellä oli albanialaisia ylioppilaita, samoin pitkin Boulevard Saint Micheliä tapasi eri maiden ylioppilaita. Lopputulos oli se, että olin kolmen vuorokauden kulluttua hirvittävän vapisevassa kunnossa ja tajusin itsekkin, että tästä täytyy nyt kerta kaikkiaan tulla loppu. Olin vielä tehnyt sen erehdyksen, että olin juonut absintin korvikkeena Pernod'ta; toinen laji oli Amourette, joka tietysti jo nimellään innosti

minua."

Pariisissa tilapäisesti oleskellut suomalainen lääkäri hoiti sitten kirjailijan kuntoon, niin että Suuri illusioni saattoi muovautua. Teoksen valmistumisen jälkeen matka Bretagneen pelasti Waltarin juomakierteestä, joka usein on häntä kiehtonut, ollut työn päätyttyä joskus jopa tarpeen. "Tämän matkan ansiosta alkoholi ei ollut minulle mikään ongelma kirjan vaatiman ponnistuksen jälkeen niin kuin tavallisesti, jolloin kirjan valmistuttua on pakko pyyhkiä taulu puhtaaksi ja lyödä kaikki sirpaleiksi, jotta pysyisi nöyränä."

Näytelmään Kuriton sukupolvi liittyi kohtaus, jossa professori herää krapulassa vieraan miehen hotellihuoneessa. Tämän jakson kirjoittaminen auttoi Waltaria irtautumaan omista paineistaan. "Henkilökohtaisesti tämä kohtaus tietystä mielessä vapautti minua. Olin itse kärsinyt tavattomasti noista jonkun päivän periodijuopottelun vaiheistani, niin sanoakseni taulun puhdistamisesta. Niihin ei tosiaan liittynyt kerta kaikkiaan mitään koomista, ne olivat eräänlaista hirvittävää tuskaa, kärsimystä, lievää itsemurhaa, jolloin herätessään joutui muistin mentyä ihmettelämään, missä on, miten tänne on joutunut."

Niin vammauttavia kuin tällaiset seikkailut saattoivatkin olla, on niistä kirjailijalle ollut se etu, että hän on tuolloin joutunut tapaamaan henkilöitä sellaisista yhteiskuntapiireistä, joihin hän ei ehkä olisi voinut muuten tutustua. Onpa hän päässyt ryypyreissuillaan katsastamaan elämän varjopuolelle ja löytänyt jopa virikkeitä kirjallista työtään varten. Ainakin pienoisoromaanit Jokin ihmisessä ja Kultakutri ovat saaneet aiheensa tuollaisissa tilaisuuksissa kerrotuista tarinoista.

Näytelmän professorin krapulainen havahtuminen vieraassa hotellihuoneessa muodosti jonkinlaisen käännekohdan kirjailijan omassa elämässä. "Professorin heräämiskohtauksen kuvaaminen koomiseksi, se että juopot-

telu ja pelaaminen oli ikäänkuin vapauttanut hänet henkisesti kaikista kahleista eikä hänen tarvinnut siis hävetä sitä, merkitsi minulle itselleni eräänlaista vapautumista siitä, että minun täytyi ajatella noita juomisvaihtoehtoja aina yksinomaan niin hirtittävänä, murtavina kokemuksina."

Mika Waltarin muistelmista saamme nähdä, millaisessa paineessa ja millaisin kärsimyksin hän on suuren elämäntyönsä suorittanut ja millaisin ponnistuksin hankkinut oppineisuutensa, ennen kuin kuolema tuli. Immensis laboribus comparatur eruditio; ac post moriendum est.

Eero Saarenheimo

Alkoholi-informaattikot ja kansainvälinen yhteistyö

Lokakuussa 1978 kokoontui pieni joukko amerikkalaisia alkoholi- ja päihdealan informaattikkoja ja kirjastonhoitajia Houstonissa Texasissa. Tavoitteena oli tässä vaiheessa luoda yhteistyöverkosto nimenomaan Yhdysvaltoja varten ja Yhdysvaltojen sisällä. Näiden keskustelujen tuloksena syntyi järjestö nimeltään Substance Abuse Librarians and Information Specialists (SALIS).

Tarve tällaiseen yhteistyöhön on ollut hyvin todellinen. Vakuuttavana näyttönä tästä on, että järjestön piiriin on liittynyt jo tähän mennessä 71 kirjasto- ja tietopalvelupistettä, joista 56 sijaitsee Yhdysvalloissa ja 15 Yhdysvaltain ulkopuolella. Minulla oli tilaisuus osallistua järjestön kolmanteen konferenssiin, joka pidettiin Berkeleyssä Kaliforniassa maaliskuussa 1981.

Konferenssi oli puitteiltaan suhteellisen vaatimaton. Siihen osallistui parisenkymmentä henkilöä, jotka edustivat suurin piirtein yhtä useata taustaorganisaatiota. Tästä huolimatta ja ehkä juuri tämän ansiosta konferenssi antoi erinomaisen mahdollisuuden havaintojen tekoon ja henki-

lökohtaisiin keskusteluihin.

Amerikkalaisten tarve yhteistyöhön tulee esille myös SALIS:n kirjastoluetteloa selatessa. Siinä mainituista yhdysvaltalaisista kirjastoista 48 ilmoittaa kirjakoelmansa määrän. Keskiarvokoelmaksi tulee 2 300 kirjaa. Kirjastot tilaavat keskimäärin 160:tä aikakauslehteä. Alkon kirjasto- ja tietopalvelun kirjakoelmat käsittävät yhteensä 60 000 kirjaa ja se tilaa yhteensä 550:tä aikakauslehteä. Tässä seurassa ei Suomen edustajan tarvinnut tuntea itseään aliehkittyneen maan takametsien mieheksi.

Miten Suomi voi olla suuri ja Yhdysvallat pieni? Kysymys on ilman muuta alkoholijärjestelmästä ja historiallisesta perinteestä. Yhdysvalloissa kirjasto- ja tietopalvelut ovat tutkimus-, hoito- ja valitusyksiköiden tukipalveluja. Niiden henkilöstömäärä jää kahteen, kolmeen henkeen, ja ne kamppailevat koko ajan ongelmien kanssa, jotka kytkeytyvät nimenomaan niiden pieneen kokoon. On vaikea ryhtyä suurisuuntaisiin kehittämisprojekteihin, jos aika ja energia sitoutuvat rutiinityön paineisiin ja resurssipulaan. Presidentti Reaganin supistussuunnitelmat ovat lisäksi uhkaamassa nykyisenkin palvelutason säilymistä.

Tällaisessa tilanteessa SALIS:n kaltaisella järjestöllä on tärkeä rooli ja tehtävä perspektiivien avajana. Konferenssin käytäväkeskusteluissa tuli selvästi esille SALIS:n perustajien hämmästyksen johdosta, että heidän järjestönsä oli nopeasti herättänyt kiinnostusta myös Yhdysvaltain ulkopuolella ja että siihen oli liittynyt jäseniä Alankomaista, Australiasta, Englannista, Kanadasta, Meksikosta, Suomesta, Sveitsistä ja Uudesta Seelannista.

Pidin konferenssissa esitelmän Alkon kirjasto- ja tietopalvelusta suomalaisen alkoholijärjestelmän osana ja yhtenä sen ilmentäjänä. Kansainvälisesti tarkasteltuna on erikoista, että yksi yksikkö palvelee yhteiskuntatieteelli-

sen ja luonnontieteellisen tutkimuksen tiedontarvetta. Tilanteen tekee ainutlaatuiseksi se, että sama yksikkö palvelee myös alkoholihallinnon, -tuotannon ja -kaupan tiedontarvetta. Tällainen yhdistelmä on mahdollinen vain Suomen kaltaisessa alkoholimonopolimaassa.

Suomalainen yhdistelmä ei ole ongelmaton, varsinkin kun sitä tarkastelee yhteiskuntatieteellisen näkemyksen pohjalta. Se antaa kuitenkin joitakin palvelumahdollisuuksia, jotka toisella tavalla tilanteissa eivät ehkä olisi mahdollisia. Esimerkkinä voidaan mainita Maailman Terveystieteiden yhdistyksen tietopalvelupyyntö, joka koski luetteloa alkoholiteollisuuden aikakauslehdistä eri maista sekä osoitetietoja maailman alkoholituotantolaitoksista. Alkon kirjasto- ja tietopalvelun oli helppo vastata tähän pyyntöön. Tällä kentällä liikuttaessa törmätään helposti ongelmiin. SALIS ei ole mm. yrityksistään huolimatta saanut jäsenekseen sikäläisten viinintuottajien edustavaa kirjastoa.

Tiedonhallintajärjestelmät ovat erityisen kehittyneitä luonnontieteiden, tekniikan ja kaupan aloilla. Alkon kirjasto- ja tietopalvelussa tästä on ollut erityistä hyötyä kehitettäessä tiedonhallintajärjestelmää yhteiskuntatieteellistä alkoholikirjallisuutta varten. Yksikkömme atk-pohjaisessa tietohuoltorekisterissä yhteiskuntatieteellinen alkoholikirjallisuus ryhmittyy mm. 400 indeksitermin avulla. Rekisteri sisältää tällä hetkellä n. 3 000 kirjallisuusviitettä, ja se kasvaa noin 1 000 viitteen vuosivauhtia. Tietohuoltorekisteri sekä muutkin Alkon kirjasto- ja tietopalvelun atk-sovellutukset herättivät aktiivista kiinnostusta SALIS:n konferenssin osallistujien keskuudessa. Yhteistyölle ja kokemusten vaihdolle syntyi erinomaisia lähtökohtia.

SALIS:n konferenssin yhteydessä tuli esille myös suomalaisen järjestelmän monikielisyys. Meille on luonnollista, että pyrimme seuraamaan suomen-, ruotsin- ja englanninkielisen kir-